

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Ammatillinen järjestö tai edunvalvoja

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Tehy pitää sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muutoksia kokonaisuutena merkittävinä ja osin perusteltuina. Esityksen tavoitteena on selkeyttää sääntelyä, keventää päällekkäisiä velvoitteita ja uudistaa palvelurakennetta. Tehy korostaa kuitenkin, että uudistusten onnistuminen edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja, selkeää vastuunjakoja sekä ammattilaisten osaamisen tukemista. Ilman näitä edellytyksiä on riskinä, että muutokset lisäävät työn kuormittavuutta ja heikentävät palvelujen laatua ja yhdenvertaisuutta.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksellä tavoitellaan julkisen talouden säästöjä, mikä tarkoittaa mittavia leikkauksia sosiaalihuollon työvoimaan. Henkilöstövähennykset kohdistuvat todennäköisesti korostuneesti naisiin. Työpaikkojen vähentyminen ja työtehtävien muuttuminen lisää työn kuormittavuutta ja todennäköisesti myös pitovoimaa. Ehdotuksen mahdollisuus vastata tavoitteisiin jää epäselväksi.

Tehy korostaa, että sääntelyn väljentyminen ja palvelujen kokonaisuuksien laajat tulkintamahdollisuudet lisäävät riskiä alueellisesta eriytymisestä hyvinvointialueiden välillä. Tämä voi heikentää asiakkaiden yhdenvertaista pääsyä palveluihin. Lainsäädännön tulee turvata selkeät vähimmäistasot palvelujen saatavuudelle ja sisällölle.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Pykälä on selkeä ja on tarkoituksenmukaista, että määritelmä erityistä tukea tarvitsevalle asiakkaalle on koottu yhteen pykälään. Esityksessä erityistä tukea henkilön määritelmä kuitenkin muuttuisi nykyisestä SHL 3 §:stä. Voimassa olevassa laissa erityistä tukea tarvitsevalle henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, "jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön tai muun riippuvuuskäyttäytymisen, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi".

Uudessa pykälässä 5 a § erityistä tukea tarvitsevalle asiakkaalle tarkoitettaisiin henkilöä, "jonka sosiaalihuollon saaminen ja käyttäminen voi ilman erityistä tukea vaarantua psyykkisen, kognitiivisen tai sosiaalisen toimintakyvyn rajoitteen taikka suojelutarpeen vuoksi". Uudesta määritelmästä poistettaisiin vammasta tai sairaudesta, päihteiden ongelmakäytöstä tai muusta riippuvuuskäyttäytymisestä ja usean yhtäaikaisen tuen tarpeesta johtuvat syyt. Tehy ei kannata määritelmän sisällöllistä muuttamista. Uusi muotoilu saattaa tulkinnanvaraisuudellaan rajata erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden joukosta pois erityisen haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä, kuten pitkäaikaissairaita, vammaisia ja päihteiden ongelmakäytöstä kärsiviä. Tämä tarkoittaisi muun muassa, ettei näille ihmisryhmille tarvitsisi enää jatkossa tehdä asiakassuunnitelmaa tai nimetä omatyöntekijää.

Säästöpainneissa on riski, ettei erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja muita asiakkaita määritellä erityisen tuen tarpeessa oleviksi, koska näin keventyisivät velvollisuudet tehdä asiakassuunnitelma ja nimetä asiakkaalle omatyöntekijä.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Tehy pitää esitettyä uutta pykälää kannatettavana. On hyvä, että hyvinvoinnin edistäminen on omana kohtana sosiaalihuoltolaissa. Hyvinvoinnin edistämisen ja sen poikkihallinnollisen toteuttamisen korostaminen on kannatettavaa

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset ovat selkeät. Huolta herättää se, että sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta ei enää määriteltäisi sosiaalipalveluiksi eikä niiden myöntämisestä siten tehtäisi hallintopäätöstä. Muutokset saattavat johtaa asiakkaiden oikeusturvan heikentymiseen, vastuiden hämärtymiseen, kokonaisvaltaisen tilannearvion kaventumiseen, palvelujen tarpeenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden heikkenemiseen.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Tehy ei kannata kasvatus- ja perheneuvonnan lakisääteisyyden ja

moniammatillisuuden purkamista lainsäädännöstä ja vastustaa näihin palveluihin kohdentuvia säästöjä. Kasvatus- ja perheneuvonta on erityisosaamista edellyttävä palvelu, jonka keskeinen perusta on moniammatillisessa yhteistyössä, erityisesti psykologisen ja sosiaalityön osaamisen yhdistymisessä. Kasvatus- ja perheneuvonnan palvelupykälän kumoamisen myötä poistuisi vaade monialaisesta toteutuksesta sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen kanssa.

Tehy ei kannata lastensuojelulain 36 §:n mukaisen tehostetun perhetyön palvelun lakkauttamista ja pykälän kumoamista. On arvioitu, että osa avohuollon asiakkaista ja enintään puolet tehostetun perhetyön piirissä olevista saattaisi siirtyä muutoksen myötä lastensuojelusta sosiaalihuoltolain mukaisiksi asiakkaiksi. Kokonaisuutena on arvioitu kokonaisuutena 9 600 lasta. Siirtymän seurauksena poistuu tehtäviä arvioilta 3 tuntia/asiakas. Muutoksen arvioidaan vähentävän hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin henkilöstön tarvetta yhteensä 17,5 sosiaalityöntekijän henkilötyövuodella, mikä vastaa noin 1,2 miljoonan euron menovähennystä vuodesta 2028 ja noin 0,6 miljoonan euron menovähennystä vuonna 2027. Palvelun siirtyessä sosiaalihuoltolain alaiseksi muuttuu se myös määrärahasidonnaiseksi ja hyvinvointialueiden taloudesta riippuvaiseksi.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen poistuminen ilman vastaavan tasoisesti määriteltyä palvelua heikentää tuen jatkuvuutta ja on ristiriidassa niiden tavoitteiden kanssa, jotka liittyvät varhaisen tuen vahvistamiseen, palvelukokonaisuuden toimivuuteen sekä asiakkaiden oikea-aikaiseen tukeen. Tehy pitää tärkeänä, että varmistetaan asiakkaiden palvelujen jatkuvuus ja tarkoituksenmukaisuus. Uudistuksen vaikutukset sosiaalihuollon ammattilaisten työhön, asiakasmääriin ja palveluprosesseihin on arvioitava huolellisesti. Asiakkaiden tukeminen työ- ja toimintakyvyn vahvistamisessa edellyttää selkeitä palvelupolkuja ja riittäviä resursseja.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Sosiaalihuoltolain 14 § määrittelee hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvat sosiaalipalvelut. Ko. 14 §:n palveluluettelosta esitetään kumottavaksi päihde- ja riippuvuustyötä ja mielenterveystyötä koskevat 14 ja 17 lakiteknisistä syistä. Palvelujen järjestämisvastuuta ja asiakkaan oikeuksia koskevien säännösten tulee olla lainsäädännössä yksiselitteisiä ja hyvinvointialueita selkeästi ohjaavia. Päihde- ja riippuvuustyön sekä mielenterveystyön poistaminen 14 §:n palveluluettelosta voi lisätä tulkinnanvaraisuutta palvelun järjestämisvelvollisuudesta.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Tehy pitää tärkeänä, että palvelutarpeen arviointia, omatyöntekijää ja asiakassuunnitelmaa koskevaa sääntelyä tarkastellaan kokonaisuutena. Palvelutarpeen arviointi on sosiaalihuollon ydintehtävä, joka edellyttää riittävästi aikaa, ammatillista harkintaa ja osaamista. Omatyöntekijämallin toimivuus edellyttää, että työntekijällä on tosiasialliset mahdollisuudet vastata asiakkaan palvelukokonaisuudesta. Asiakassuunnitelman merkitys asiakkaan palvelujen yhteensovittamisessa on keskeinen, eikä sen rooli saa heikentyä sääntelyn keventämisen seurauksena.

Ohjauksen ja neuvonnan sisällyttäminen kaikkeen asiakastyöhön on kannatettavaa ja vastaa sosiaalihuollon ennalta ehkäisevää tehtävää. Ohjauksen ja neuvonnan kirjaamisen mahdollistaminen myös ilman varsinaisen asiakkuuden avaamista on hyvä uudistus, joka tukee asiakasprosessien jatkuvuutta ja myöhempää arviointia. Käytännön toteutus edellyttää kansallista ohjeistusta. Uudistus, jonka mukaan asiakkaalla on oikeus henkilökohtaiseen yhteydenottoon seitsemän arkipäivän kuluessa, on kannatettava ja vahvistaa palvelujen saavutettavuutta.

Tuen tarpeen arvioinnin tulisi jatkossakin voida tehdä tarvittaessa myös terveydenhuollon ammattilainen, jolla on riittävä sosiaalihuollon tuntemus.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Omatyöntekijän nimeäminen on sosiaalihuollossa erityisen tärkeää.

Sosiaalityöntekijän ammattitaitoa edellytetään erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon tai muiden toimijoiden sektorirajat ylittävien palveluiden yhteensovittamisessa. Asiakkaalle vaihtuvat työntekijät ovat yksi sosiaalihuollon ongelmista. Asiakassuunnitelmaa koskevan sääntelyn keventäminen on ongelmallista asiakkaan edun, oikeusturvan ja palveluiden vaikuttavuuden arvioinnin kannalta. Asiakassuunnitelma toimii parhaimmillaan palvelujen yhteensovittamisen työkaluna ja ohjaa monitoimijaista työskentelyä.

Suunnitelman sisältö tulee sovittaa yhteen henkilön tarvitsemien muiden hallinnonalojen palvelujen ja tukitoimien kanssa.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksen mukaan saa erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijällä olla vastuullaan yhtäaikaisesti enintään 47 erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Vuonna 2022 säädetty lastensuojelun mitoitus on 30 lasta/sosiaalityöntekijä. Tarkoituksena varmistaa asiakastyön laatu sekä työntekijöiden jaksaminen.

Esitetyn mitoituksen laskentatapa ja perustelut, erityisesti luku 47, jäävät epäselviksi, eivätkä huomioi riittävästi työn vaativuutta tai asiakkaiden tuen intensiteettiä tai erityistä tukea tarvitsevien vammaisten lasten tarpeita. Ehdotettu asiakasmäärä on korkea suhteessa uudistuksen tavoitteisiin ja voi heikentää mahdollisuuksia laadukkaaseen asiakastyöhön. Muutoksen toimeenpanoon tarvitaan kansallista ohjausta.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus sosiaalityöntekijän erityisistä tehtävistä on pääosin kannatettava ja tunnistaa hyvin sosiaalityön erityisosaamisen merkityksen sekä sen

joustavan kohdentamisen asiakastarpeen mukaan. Tämä tukee asiakaslähtöisyyttä ja työnjaon kehittämistä sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen välillä.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus uudesta sosiaalihuoltolain 47 §:stä on kannatettava. Se tukee ja vahvistaa sosiaalihuollon johtamista tasavertaisena terveydenhuollon

rinnalla, kun sosiaalihuollon palvelujen johtaminen rinnastuu uudistuksen myötä terveydenhuollon johtamisrakenteeseen, vastaavalla tavalla kuin terveydenhuollossa toimii johtava viranhaltija (esimerkiksi terveydenhuollon vastaava lääkäri). Hyvinvointialueen sisällä sosiaalihuollosta

vastaava viranhaltija edistää sosiaalihuollon ja terveydenhuollon välistä yhteensovittamista.

Sosiaalihuollon johtamisen vahvistamisen rinnalla on myös tärkeää tunnistaa hoitotyön johtamisen merkitys sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuudessa. Hoitotyön johtaminen tukee palvelujen laatua, vaikuttavuutta ja henkilöstön työhyvinvointia, ja on keskeinen tekijä moniammatillisen työn yhteensovittamisessa. Johtamisrakenteiden tulee tukea eri ammattiryhmien asiantuntemuksen tarkoituksenmukaista hyödyntämistä ja varmistaa toimiva yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon välillä.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Päällekkäisten kirjaamisten vähentäminen on kannatettavaa. Laadukas kirjaaminen on asiakkaan ja työntekijän oikeusturvan perusta. Esityksessä ei huomioida työntekijöiden oikeusturvaa. Se on myös edellytys sille, että tuen tarpeet arvioidaan oikein ja palvelut kohdentuvat tarkoituksenmukaisesti. Tehy korostaa, että kirjaamisen keventäminen ei saa heikentää asiakasturvallisuutta, tiedonkulkua eikä ammattilaisten oikeusturvaa. Ammattilaisilla tulee olla selkeät ohjeet ja riittävä koulutus uudistettuihin kirjaamiskäytäntöihin.

Uudistusten onnistuminen edellyttää toimivia ja yhteensopivia tietojärjestelmiä. Digitalisaation tulee aidosti vähentää hallinnollista työtä, eikä siirtää sitä työntekijöille uudenlaisena kuormituksena. Tietojärjestelmien käytettävyyteen ja käyttöönottoon tulee varata riittävät resurssit ja tuki.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Tehy suhtautuu kriittisesti esitykseen korottaa pitkäaikaista ympärivuorokautista palveluasumista, pitkäaikaista laitoshoidoa sekä jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittäviä asiakasmaksuja. Asiakasmaksujen korotukset voivat heikentää haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa ja lisätä eriarvoisuutta. Maksujen korottaminen voi myös lisätä painetta

sosiaalihuollon ammattilaisten työhön, kun asiakkaiden taloudellinen tilanne vaikeutuu ja palvelujen käyttö vähenee taloudellisista syistä.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Tehy korostaa, että esityksen tavoitteet eivät toteudu ilman riittävää ja pysyvää rahoitusta. Uudistusten toimeenpano edellyttää henkilöstöpanostuksia, toimivia tietojärjestelmiä ja riittävästi aikaa muutosten käytännön toteuttamiseen. Erityisesti sosiaalihuollon perustason palvelujen vahvistaminen vaatii konkreettisia resursseja, jotta uudistukset eivät jää pelkästään sääntelytasolle.

Kuten esitysluonnoksessa todetaan, sen taloudellisiin vaikutusarvioihin liittyy epävarmuutta. Arviot perustuvat osittain rajattuun sosiaalihuollon seurantarekisterin aineistoon, valmistelussa tehtyihin asiantuntija arvioihin työajan kohdentumisesta sekä oletuksiin.

Tehy katsoo, että esityksen säästötavoitteet ovat jännitteessä varhaisen tuen vahvistamisen kanssa. Ilman riittäviä resursseja ennaltaehkäisevien palvelujen toteutuminen vaarantuu, mikä voi pitkällä aikavälillä lisätä kustannuksia.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Vaikutukset sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisiin

Tehy korostaa, että esityksellä on merkittäviä vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten määrään, työn sisältöön ja kuormittavuuteen. Muutokset palvelutarpeen arvioinnissa, kirjaamisessa ja asiakasmaksuissa edellyttävät ammattilaisilta uudenlaista osaamista ja sopeutumista. Työnantajien vastuulla on huolehtia riittävästä perehdytyksestä, täydennyskoulutuksesta ja työhyvinvoinnin tukemisesta.

Sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muutosten tulee parantaa asiakkaiden palveluja ja tukea sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten mahdollisuuksia tehdä työnsä laadukkaasti ja eettisesti kestävällä tavalla. Lainsäädännön selkeyttäminen ja hallinnollisen työn vähentäminen ovat kannatettavia tavoitteita, mutta ne edellyttävät rinnalleen riittävät resurssit, osaamisen vahvistamisen ja työntekijöiden työhyvinvoinnin huomioimisen.

Esitys pitää kuitenkin sisällään lähes 800 henkilötyövuoden vähentämisen. Tehy korostaa, että kaikissa uudistuksen osa-alueissa tulee varmistaa asiakas- ja potilasturvallisuuden toteutuminen. Sääntelyn keventäminen, henkilöstömuutokset ja palvelurakenteen muutokset eivät saa heikentää turvallisuutta. Lainsäädäntöuudistuksen tulee ensisijaisesti turvata asiakkaiden laadukkaat ja vaikuttavat palvelut sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden mahdollisuus tehdä työnsä eettisesti kestävästi. Uudistusten toimeenpanossa on varmistettava, että sääntelyn tavoitteet, resurssit ja käytännön toteutus ovat keskenään tasapainossa.

Siitonen Eva
Tehy ry